

“En la fèrtil, rica e delitosa illa d’Anglaterra . . .”

ELS ESTUDIS DE CATALÀ A LA GRAN BRETANYA

“*En la fèrtil, rica e delitosa illa d’Anglaterra habitava un cavaller valentíssim, noble de llinatge e molt més de virtuts, lo qual per la sua gran saviesa e alt enginy havia servit per llong temps l’art de cavalleria ab grandíssima honor, la fama del qual en lo món molt triümfava, nomenat lo comte Guillem de Varoic.*”¹

Pere Santandreu
Universitat de les Illes Balears. University of Sheffield.

Els inicis

Quan a finals del segle XV es publica a València la novel·la *Tirant lo Blanc*, Joanot Martorell i Martí Joan de Galba, els seus autors, qualifiquen Anglaterra d’illa fèrtil, rica i delitosa. En aquest cas, no es tracta de cap fet transcendent, ja que els episodis del *Tirant lo Blanc* a Anglaterra no fan més que continuar amb la tradició d’intercanvi cultural que existia entre els països europeus durant tota l’edat Mitjana. Justament, també a finals del segle XV, William Caxton, considerat l’introduïdor de la impremta a Anglaterra, tradueix el *Llibre de l’orde de cavalleria* a l’anglès (1478)², i, per tant, Ramon Llull, *pater patriae*, esdevé un dels primers escriptors traduïts i duts a la impremta anglesa.

En aquest sentit, les relacions culturals entre els Països de la Corona d’Aragó i Anglaterra havien estat històricament regulars i constants. Més endavant, tanmateix, la Corona d’Aragó entra en l’òrbita de poder de Castella i, evidentment, quan al segle XVIII desapareixen les lleis pròpies i s’hi instaura el Decret de Nova Planta, totes les relacions dels països de parla catalana amb l’exterior hauran de passar forçosament pel filtre castellà. Cal recordar que

a la decadència política li segueix una decadència cultural, que no canvia de rumb fins a la primera meitat del segle XIX, amb la irrupció del moviment artístic de *la Renaixença*.

És, també, al segle XIX, quan els més eminents filòlegs alemanys, espanyols, francesos i italians (Francesc Camboliu, Adolf Helfferich, José Amador de los Ríos, Marcelino Menéndez y Pelayo, Enrico Cardona, Otto Denk, Alfred Morel-Fatio) s’interessen vivament per la llengua catalana i n’inauguren el seu estudi científic dins el camp de la romanística. Tanmateix, però, si el segle XIX havia suposat l’inici de l’interès científic de la llengua i literatura catalanes, és al segle XX quan la inclusió d’assignatures de temàtica catalana es manifesta de forma ben visible i definitiva a les universitats europees. L’any 1906 se celebra a Barcelona el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en el qual un mallorquí, mossèn Antoni Maria Alcover, recopilador de les *Rondalles Mallorquines* i iniciador de la vasta obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, té un paper fonamental. En aquest congrés hi participa una nodrida representació d’erudits estrangers, que esdevindran els especialistes de català a les universitats europe-

es. Ben aviat, de fet, començarem a veure’n els fruits. Tant és així que a la *Revue Hispanique* francesa apareixen articles dedicats a la cultura dels Països Catalans; a Itàlia, Arturo Farinelli, Ezio Levi i Bernardo Sanvisenti posen en marxa els cursos de català; Bernhard Schädell, que havia estat mestre de mossèn Alcover, l’any 1925 introdueix cursos de cultura catalana a la universitat alemanya d’Hamburg; i Edgar Allison Peers inaugura la catalanística britànica quan el 1920 es crea la primera càtedra de castellà a la universitat de Liverpool. Aquest investigador va dedicar part de la seva recerca a aprofundir els seus coneixements de literatura medieval. I va ser per aquest camí fascinant de la història i del passat que va arribar a la gran figura de la nostra literatura: Ramon Llull. El Dr Allison Peers va quedar com a encantat amb aquest escriptor nascut a Mallorca devers l’any 1232 i mort potser màrtir vuitanta anys més tard.

La dictadura del general Franco

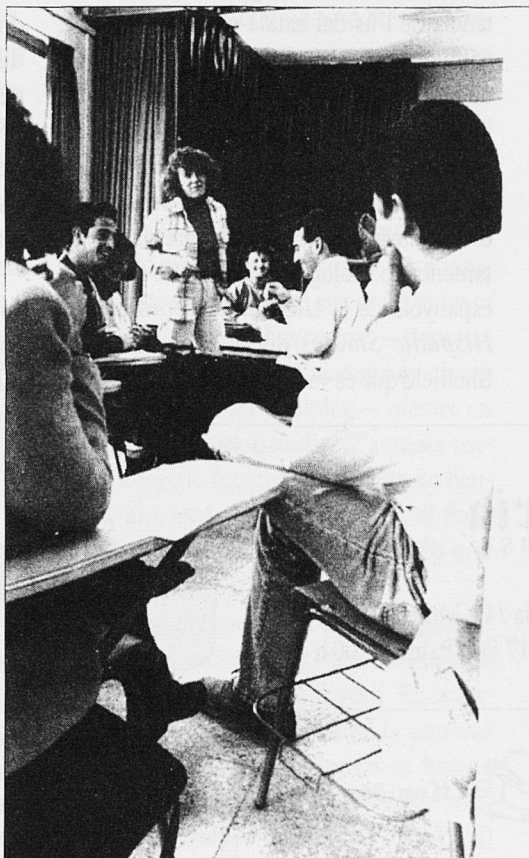
Veiem, per tant, que durant els anys de la segona República espanyola (1931-1936) els estudis de llengua i cultura catalanes s’han anat introduint de manera progressiva a les universitats. Tanmateix, però, el terrabastall que va causar la guerra civil i la posterior implantació de la dictadura del general Franco varen suposar la prohibició de qualsevol manifestació cultural que no s’expressés en castellà. Mentre la dictadura militar bandejava de la vida pública la cultura catalana, aquesta era valorada a l’estranger³. Concretament a la Gran Bretanya, podem parlar de tres centres importants d’estudi: la universitat de Liverpool i el Dr Allison Peers, la universitat de Belfast amb el professor González Llubera, i la universitat de Cambridge entorn del professor Josep M. Batista i Roca.

En moltes ocasions, els estudis de català s’inclouen dins la branca de llengües romàniques; ara bé, en el cas del Regne Unit, és el departament d’estudis hispànics el que

sol englobar els estudis de castellà, de portuguès i de català. Per tant, quan es fa referència als *estudis hispànics* es vol comunicar la idea de globalitat o complexitat peninsular. En aquest sentit, les disciplines hispàniques abracen l'estudi de les manifestacions culturals produïdes dins el domini lingüístic del portuguès o del castellà —tant peninsular com americà—, i del català. Com que a la Gran Bretanya el sistema universitari és prou flexible un estudiant pot accedir als cursos de llengua o literatura catalana des de carreres diferents (literatura anglesa o economia, per exemple). Normalment, però, són els alumnes que segueixen la titulació d'estudis hispànics els que trien l'opció de català.

Seguint, doncs, la tendència de considerar la península Ibèrica no com un tot homogeni sinó com un grup de pobles i cultures semblants i distintes alhora, després de la guerra civil, quan les diverses llengües de l'estat espanyol, llevat del castellà, eren prohibides, a Anglaterra es continua el seu estudi. Precisament, l'any 1954 es funda l'*Anglo-Catalan Society*, o societat anglo-catalana que agrupa una comunitat d'estudiosos dispersos geogràficament arreu del Regne Unit. En paraules del Dr Alan Yates, "la fundació de l'associació va confirmar i estabilitzar l'estatus del català dins el món acadèmic britànic, en un període en què la llengua i la cultura catalanes patien *in situ* la més dura repressió"⁴. L'objectiu que actualment la societat s'imposa és el de promoure el coneixement i l'estudi de la cultura catalana a la Gran Bretanya, i d'estimular les relacions culturals entre els països de parla catalana i la Gran Bretanya. Anualment, se celebra una conferència que té lloc successivament a diverses universitats britàniques, en què es tracten diversos aspectes de la cultura dels Països Catalans — història, música, art, literatura, llengua, etc...—⁵. El 1980, "l'Anglo-Catalan Society va iniciar una col·lecció pròpia de publicacions —l'*Anglo-Catalan Society Occasio-*

nal Publications—, adreçades tant a estudiosos com al gran públic, en les quals són analitzats els temes de més relleu de la nostra cultura. Per altra banda, i amb la intenció d'incentivar la recerca, l'Anglo-Catalan Society convoca anualment algunes beques i borses d'estudi, que faciliten el desplaçament dels investigadors"⁶. Com a reconeixement a la tasca de divulgació científica que l'associació ha dut a terme, li han estat concedits el *Premi Ramon Llull* (1986) i la *Creu de Sant Jordi* (1992).

Més endavant s'han anat creant altres associacions a d'altres països europeus, com ara l'*Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalana* (1973), l'*Associazione Italiana di Studi Catalani* (1978), la *North American Catalan Society* (1978), la *Deutsch-Katalanische Gesellschaft* (1983) i finalment l'*Association Française des Catalanistes* (1990).

La democràcia

Amb l'arribada de la democràcia, s'han iniciat a les terres de parla catalana diferents processos de normalització lingüística, de magnitud i abast diferent. S'ha assenyalat que per aconseguir una normalització reeixida s'ha de treballar a nivell intern, és a dir, de recuperació de tots els àmbits d'ús dins els Països Catalans, i a nivell extern. Aquest darrer nivell implica la promoció de la cultura i la llengua catalana a fora del seu propi domini lingüístic.

Bàsicament han estat el Govern de la Generalitat de Catalunya i les universitats d'arreu dels Països Catalans els organismes que han promogut l'estudi de la nostra cultura a l'estranger. De fet, es tracta de fer justícia científica, ja que si la llengua catalana posseeix més parlants que algunes llengües europees i, alhora, disposa d'una rica i variada literatura, és evident que cal que se n'imparteixin classes a les universitats estrangeres. Dins la dècada dels vuitanta es va crear el *Comissariat per a la Promoció Exterior del Català*, entre les funcions del qual hi ha la coordinació dels lectorats de català. Un *lector* duu a terme diverses activitats, que comprenen l'ensenyament de la llengua, la literatura i aspectes de la cultura dels Països Catalans, la participació en accions de promoció, projecció i difusió culturals, i la col·laboració en el departament universitari al qual ha estat assignat. La Generalitat de Catalunya, per tant, ha seguit una política de creació de lectorats a les universitats més prestigioses del món, sobretot, però, a Europa. Durant el curs acadèmic 1994-95, existien 69 lectorats en què participava el Govern autònom del Principat de Catalunya. Actualment, "hi ha més de dos-cents centres que ensenyen català al món, distribuïts en quatre continents: Europa, Amèrica, Àsia i Oceania. L'Àfrica pateix una situació econòmica greu, i, tanmateix, al Camerun ja hi ha més de 250 estudiants que durant el curs acadèmic de

1993-94 varen seguir un curs de llengua catalana (Universitat de Yaoundé 1)⁷⁷.

El *Comissariat per a la Promoció Exterior del Català* també coopera en l'organització de les *Jornades Internacionals per a Professors de Català a l'estranger*, que l'any 1996 varen tenir lloc a la ciutat de Morella (Castelló de la Plana) entre el 22 i el 25 de juliol. En aquestes jornades es discuteixen temes de didàctica de la llengua catalana com a llengua estrangera i s'analitzen els resultats obtinguts en la tasca docent. La Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat també ha creat el *Certificat Internacional de Català*, que acredita el coneixement de la llengua catalana a aquelles persones que l'aprenen com a llengua estrangera⁸. A la convocatòria de 1996 hi ha hagut vint-i-dos centres que l'han organitzat, i tres-cents trenta-set persones que s'hi han presentat.

Les universitats d'arreu dels Països de parla catalana també han jugat i continuen jugant un paper molt important en la tasca

de promoció de la llengua catalana a l'exterior. Per una banda, els congressos internacionals que tenen lloc en el marc de les universitats, com el *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana* o qualsevol altre congrés que tingui una dimensió internacional (com, per exemple, el cas del Congrés de la *Société Internationale pour l'Étude du Théâtre Médiéval* celebrat a Girona l'any 1992), donen fe de la vitalitat i l'ús de la llengua catalana. Per una altra banda, en els seus acords de col·laboració amb universitats estrangeres es deixa constància de l'ús del català com a vehicle de comunicació. Concretament la Universitat de les Illes Balears (UIB) va iniciar un programa de cooperació amb la Universitat de Sheffield (Anglaterra) que fins ara ha donat uns fruits molt positius. Va ser a partir d'una iniciativa coordinada entre els departaments de filologia catalana i de filologia espanyola de la UIB i del *Department of Hispanic Studies* de la Universitat de Sheffield que es va inaugurar un *Programa*

de Llicenciatura doble. Aquest programa permet que estudiants de les Illes Balears que segueixen la carrera de filologia catalana o de filologia espanyola a la UIB puguin obtenir, després d'estudiar un any en aquella universitat anglesa, tant la titulació que atorga la UIB com la que es concedeix al Regne Unit. Aquest conveni també possibilita que estudiants britànics puguin assistir als cursos de filologia catalana o de filologia espanyola que s'imparteixen a la UIB. Per altra banda, s'ha creat a Sheffield la *Balearic Islands Chair of Catalan*, càtedra de català que s'ocupa de diversos estudis sobre les Balears i representa un fòrum de discussió internacional. Al mateix temps, la UIB també finança una plaça de lector de llengua i literatura catalanes (*UIB Assistant Lecturer*) a la *University of Sheffield*.

A poc a poc, però de manera progressiva, han anat sorgint altres iniciatives, que enforteixen el procés de recuperació cultural i consoliden el restabliment de la llen-

Sa Copisteria

des Call S.L.

Plaça Sta. Eulàlia / C/ Morey, 1
Tel: i Fax: 72 17 86 Palma 07001

En ple Centre Històric

FOTOCÒPIES EN COLOR
100 ptes

- Fotocòpies
- Multicòpies
- Fotocòpies en color
- Còpies de plànols
- Plastificacions
- Enquadernació ràpida
- Revistes i fullets
- Impressió làser
- Impremta ràpida
- Termografia
- Servei de telefax
- Fotocòpies en paper ecològic reciclat 100%
- Venda de paper reciclat
- Servei de recollida i entrega a domicili
- Professionalitat total

gua catalana com a vehicle d'expressió d'una comunitat lingüística ben dinàmica. El Govern d'Andorra, per exemple, finança un lectorat de català a la Universitat Carolina de Praga, a la República Txeca. Des de València, la *Fundació Ausiàs March* reuneix anualment en el marc dels *Premis Octubre* els representants dels departaments de català que existeixen al món. La *Fundació Congrés de Cultura Catalana* concedeix borses d'estudi perquè estudiants estrangers assisteixin a cursos de català a l'estiu. Finalment, sempre esdevenen ben suggerents les iniciatives puntuals, com la de l'Ajuntament de Sant Llorenç (Mallorca), que va concedir una borsa d'estiu a un estudiant de català de la Universitat de Sheffield perquè passàs uns dies a l'Escola Municipal d'Estiu-1996 fent-hi classes d'anglès, i, alhora, posant en pràctica els seus coneixements de les diferents varietats dialectals de la llengua catalana.

Després de la guerra civil, quan les diverses llengües de l'estat espanyol, llevat del castellà, eren prohibides, a Anglaterra es continua el seu estudi

En la fèrtil, rica e delitosa illa d'Anglaterra...

Possiblement, la Gran Bretanya sigui un cas comparable al d'Alemanya pel que fa a l'interès demostrat per la llengua i la cultura catalanes. En aquests moments, a Anglaterra es poden seguir classes de llengua i/o cultura catalanes amb professors nadius a les universitats de Londres, d'Oxford, de Southampton, a la *Winchester School of Art*, a la universitat de Bristol, a la de Cambridge, a la de Wolverhampton, a Liverpool, a Manchester, a Salford i a Sheffield. Al País de Gal·les, es fan classes a Cardiff i a Swansea (*University of Wales*),

mentre que a Escòcia almenys les universitats de Stirling, Strathclyde i Glasgow compten a un professor nadiu.

Els estudis formals de català a les universitats britàniques s'estructuren en forma d'*undergraduate studies* i de *postgraduate studies*, de manera que el primer apartat correspondria a estudis de primer i segon cycle universitaris i el segon a estudis de tercer cycle. Durant el curs acadèmic 1996-97 a la ciutat de Sheffield, la universitat de la qual s'ha consolidat com un dels centres majors en el Regne Unit per a l'estudi de la cultura catalana, el programa de català inclou cursos de llengua, i les assignatures de *la Renaixença*, *Llengua i cultura a les Illes Balears*, *Introducció a la literatura catalana medieval*, *Literatura catalana del segle XX*, i *Societat i cultura catalana medieval*. Tanmateix, la universitat de Sheffield no es limita als cursos per a estudiants universitaris, sinó que la *Division of Adult Continuing Education* —departament semblant a la nostra *universitat oberta* tot i que molt més complex— ofereix un curs de català per a adults. D'aquesta manera, el català figura entre l'oferta de llengües, al costat, doncs, de l'italià, el francès, l'espanyol, el neerlandès, l'àrab o el swahili.

També es fa necessari que la llengua catalana sigui present a les Fires de Llengües que s'organitzen arreu d'Europa. En ocasions, es tracta de presentar-hi la situació social en què aquests idiomes es troben, com és el cas de la *Fira de Llengües* celebrada a la *Hallam University* (Sheffield) durant la primavera del 1995; en d'altres, s'hi mostra el material didàctic nou, que de vegades ha estat elaborat a les mateixes universitats on s'ensenya aquella llengua. Justament, la confecció de material didàctic és una altra de les tasques que duen a terme els centres universitaris. Concretament, de la Universitat de Sheffield han aparegut *Teach Yourself Catalan* i *A Catalan Handbook for Digui, digui*, mètodes diguem-ne tradicionals, alhora que s'hi van dissenyant projectes que incorporen tec-

nologies i propostes didàctiques més innovadores.

I si els congressos internacionals que tenen lloc a terres dels Països de parla catalana són un signe de la vitalitat de la cultura que els produeix, a l'estranger esdevenen un factor de dignificació i una mostra de rigor científic. La Reunió Anual de l'*Anglo-Catalan Society*, ja esmentada, és la veterana, mentre que la *London Conference on Catalan Studies*, o *Conferència d'estudis catalans a Londres* enguany ha arribat a la seva setena convocatòria. També de caràcter anual és la Reunió de Lectors o *Lectoràs* en què participen els lectors de català que exerceixen a Anglaterra, i que sol tenir lloc a universitats diferents. Precisament, durant el curs acadèmic 1995-96 s'hi va tractar el tema de l'aplicació de la informàtica a l'ensenyament de llengües estrangeres. Finalment, la universitat d'Oxford va inaugurar, també durant el mateix curs acadèmic, el seu *Forum for Iberian Studies*, que va incloure ponències sobre Portugal, Galícia i els Països Catalans.

En definitiva, a la fèrtil, rica i delitosa illa d'Anglaterra —com definien aquell país els autors del *Tirant*— els estudis de llengua i cultura catalana s'han consolidat i han assolit el lloc que els correspon entre l'ensenyament de les llengües modernes

En definitiva, a la fèrtil, rica i delitosa illa d'Anglaterra —com definien aquell país els autors del *Tirant*— els estudis de llengua i cultura catalana s'han consolidat i han assolit el lloc que els correspon entre l'ensenyament de les llengües modernes. L'exemple de neutralitat científica que ens aporta l'experiència anglesa o l'alemanya potser podria ser utilitzat de model a l'estat espanyol. En aquest sentit, és de lamentar

el bandejament que sofreix l'estudi de la llengua i cultura d'una part important de la població d'aquest estat en les universitats de fora del domini lingüístic català. Es tracta d'un error històric i d'un cas d'injustícia científica el fet que gairebé cap universitat castellana no ofereixi la possibilitat de triar una assignatura de llengua o cultura catalana. Potser els casos de Bèlgica i Suïssa també ens podrien servir d'exemple, on una situació de marginació dins el propi estat com la nostra seria impensable. Tanmateix, segurament ens pertoca a nosaltres despertar de la inèrcia i del conformisme i reclamar els drets que, com a poble, ens corresponen. □

¹ Joanot Martorell i Martí Joan de Galba (1979), *Tirant lo Blanc*. Editorial Ariel. Barcelona. Pàg. 118.

² Martí de Riquer *et alii* (1984), *Història de la literatura catalana*. Editorial Ariel.

Barcelona. Volum 1. Pàg. 253. Assenyala Riquer que a partir d'una versió francesa del *Llibre de l'orde de cavalleria* "es feren una traducció escocesa (1456) i l'anglesa de William Caxton (1478), joia de la bibliografia i de la literatura britàniques[...]".

³ Xavier Barral i Altet (1971), *L'ensenyament del català a Europa i Amèrica del nord*. Barcelona. Pàg. 9.

⁴ Alan Yates (1994), "El pi de les tres branques" in «Serra d'Or», 410, pàg. 54.

⁵ Els tres darrers congressos s'han celebrat a les universitats de Bristol (1994), Fitzwilliam College de Cambridge (1995), i Sheffield (1996).

⁶ Pere Santandreu (1995), "Ensenyar català a Anglaterra" in «Flor de Card», 214, març, pp. 8-10.

⁷ M Carme Altés *et alii* (1995), *L'ensenyament del català al món*. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència i Departament de Cultura. Pàg. 8. Per a més informació, vegeu August Bover, Montserrat Gimeno, Núria Jornet, Montserrat Panadès, Adriana Pujol (1993), *Els lectors de català: organització i programes*. Generalitat de Catalunya (Dept. de la Presidència i Dept. de Cultura) i August Bover i Font (1993), *Manual de Catalanística*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Diputació de Tarragona (Biblioteca Serra d'or, 124).

⁸ Aquest certificat s'integra dins els que expedeix l'Association of Language Testers in Europe, associació europea que aplega organismes que elaboren proves de la llengua pròpia com a llengua estrangera.

SERVEI DE
LLIBRES
ESTRANGERS
LLIBRES
DELS PAÏSOS
CATALANS
JOGUINES
I LLIBRES
INFANTILS

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

Pianos Can Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca) Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BOSËNDORFER • C.BECHSTEIN • FEURICH • FÖRSTER
FURSTEIN • GAVEAU • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH
KEMBLE • KINGSBURG • OTTO-BACH • PETROF • PFEIFFER • PLEYEL
RAMEAU • RÖNISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi

El millor servei post-venda Més de 70 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS

LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS

INSTRUMENTS HISTÒRICS

(CLAVICÈMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)

PIANOS ELÈCTRICS • ACCESORIS • TRANSPORTS